

O PLANIFICARE CU PROBLEME: FORMAREA ARTIȘTILOR PRIN INTERMEDIUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ÎN PERIOADA COMUNISTĂ¹

Valentin MAIER*

A PLANNING WITH ISSUES: TRAINING ARTISTS THROUGH THE HIGHER EDUCATION IN THE COMMUNIST PERIOD (Abstract)

This study follows the problem of training the workforce in communism and deals with the special situation of preparing artists through the State centralized educational system. All the measures implemented originate in the limits of a communist regime applied by the Romanian leaders also according to their own education and knowledge. Analyzing numerous transcripts of the political leaders' meetings we came to the conclusion that their basic knowledge about the arts, in general, was very limited and accordingly of the artistic higher education. We cannot even say that it was no one who could explain to them the special situation of this type of higher education. In fact, I have exemplified with some transcripts that its characteristics were thoroughly explained to them. Social engineering in communist Romania through higher education was done with limited achievements, especially in the artistic and similar type of higher education, situated so far from the focus of the communist idea of social and economic success.

Keywords: *communism, planning, higher education, artistic higher education, specializations.*

Regimul politic comunist a fost instaurat în România după cel de-Al Doilea Război Mondial și a durat până la sfârșitul anului 1989 influențând profund societatea românească. Cu toate că nu a fost singurul regim dictatorial și nici măcar totalitar căruia cetățenii români au trebuit să-i facă față, faptul a fost posibil pentru că ideologia comunistă a avut de partea sa atât timpul necesar, cât mai ales mijloacele adecvate pentru a marca, în special negativ, societatea.

Prin natura sa, comunismul, inclusiv cel autohton, avea integrată o doză consistentă de utopie, care poate fi surprinsă în proiectele pe care și le-a propus și, mai ales, în realizările sale. Ilustrativ în acest sens este și cazul formării forței de muncă specializată pentru a răspunde nevoilor societății acelor vremuri, încadrabilă

---

¹ Documentarea pentru acest articol a fost realizată în cadrul unui proiect finanțat printr-un grant al Consiliului Național al Cercetării Științifice, CNCS – UEFISCDI, număr de proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0476. Mai multe informații se pot găsi aici <http://ephe-ro1948-1989.blogspot.ro/>.

* Dr., asistent cercetare, Muzeul Universității din București, valentin_maier@yahoo.com.

în ideea generală, dar nicidecum originală, a formării „omului nou”. Drepturile și obligațiile sale erau stabilite în limitele oficiale cuprinse în cadrul legislativ, dar prioritate aveau dorințele, uneori arbitrare, ale dictatorului și ale aparatului său administrativ. Cu alte cuvinte, forța de muncă în perioada comunistă a fost pregătită adesea după bunul plac al dictatorului care își argumenta, uneori, în fața propriului sistem politic creat, deciziile luate. Aparatul administrativ crescut în umbra sa a putut influența în anumite limite deciziile dictatorului și mai ales modul în care măsurile prevăzute erau duse la îndeplinire.

Pentru că pregătirea forței de muncă este un subiect extrem de complex, în cele ce urmează îmi propun să prezint câteva aspecte ale modului în care s-a desfășurat formarea artiștilor prin intermediul învățământului superior în timpul comunismului, concentrându-mă inclusiv asupra identificării și folosirii unor surse noi utile în acest demers. În același timp este important să fac mențiunile că sistemul de învățământul superior, era doar unul din modurile de pregătire a forței de muncă și că era controlat, ca și întreg învățământul în comunism, de către Stat. Conform cu obiectivele noului regim politic, unele tipuri de învățământ superior erau „mai utile”, iar învățământul superior artistic nu se număra printre ele.

Istoriografia

În ultimii ani, au apărut mai multe lucrări care au îmbunătățit istoriografia învățământului superior artistic², mai ales că multe instituții de învățământ superior au ținut să marcheze și publicistic aniversarea existenței lor. În ciuda tipului de lucrări și obiectivelor lor³, din cele pe care le-am aflat și citit, se detașează câteva idei importante: prea puține lucrări folosesc documente de arhivă (de la instituțiile de învățământ superior, Arhivele Naționale Istorice Centrale sau alte arhive); porțiunea de istorie aferentă perioadei comuniste se rezumă în general la prea puține informații; istoria contemporană ocupă un rol supradimensionat în raport cu celelalte perioade istorice; sunt folosite prea puține lucrări deja apărute; de multe ori lucrările publicate în comunism⁴, cu toate problemele lor ideologice, sunt mult mai de folos pentru cunoașterea perioadei comuniste față de cele realizate după 1989.

Pentru îmbunătățirea istoriografiei învățământului superior artistic sunt necesare mai multe măsuri⁵: deschiderea și facilitarea accesului la arhivele instituțiilor de învățământ superior artistic; constituirea și darea în cercetare a cât mai multor fonduri arhivistice de la diverse instituții, un efort considerabil ce trebuie condus și grăbit de Arhivele Naționale Istorice Centrale și care trebuie completat de filialele județene (pentru subiectul nostru, mai ales Mureș, Cluj, Timiș, Iași) și din București; realizarea unei bibliografii a învățământului superior artistic în regim de actualizare periodică; consultarea și diseminarea informațiilor aflate în fondurile arhivistice

² Dintre acestea menționăm Cozmei, 2010a; Cosma, 2004-2014; Pintilie, 2006; Demetrescu, Beldiman, Bedros, 2006; Catrina, 1995. Dintre studii amintim pe cele mai recente: Rusu, 2011; Pașca, 2015.

³ Informații utile pentru facultățile de muzică/arte plastice pot fi întâlnite și în monografiile altor instituții precum Chiriacescu, 1998: 206-217.

⁴ *** (1964) *100 de ani de la înființarea Institutului de Arte Plastice 'Nicolae Grigorescu' din București 1864-1964*; *** (1966) *Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică 'Ion Luca Caragiale': monografie*.

⁵ Vezi și constatările din Vasile, 2014: 32, 33.

deschise deja publicului (încă multe fonduri sunt necercetate) prin lucrări publicate (se constată necesitatea lor pentru a analiza numeroase surse), conferințe organizate, expoziții și alte evenimente care să crească vizibilitatea acestui subiect de cercetare, precum și omogenitatea corpului de cercetători.

Închei aceste rânduri dedicate istoriografiei, cu speranța că ceea ce voi prezenta în paginile care urmează va constitui o contribuție pentru istoriografia învățământului superior artistic, atrăgând atenția asupra existenței unor surse disponibile încă neutilizate la adevăratul potențial, dar și încercând să ofer cât mai multe informații asupra modului în care au fost luate unele decizii privind destinul învățământului superior artistic.

Sursele

Problema generală a formării artiștilor, dar și în ansamblu a pregătirii forței de muncă, necesită o preocupare din partea mult mai multor specialiști. O cercetare multidisciplinară este ideală, eu voi oferi o viziune proprie, istorică. Cu siguranță că ar fi interesant de aflat, de exemplu, despre planurile de învățământ și cât de utile și actuale au fost la vremea lor. Pentru fundamentarea unei cercetări istorice sunt necesare surse primare variate și de calitate, analizate conform metodologiei istorice. Se spune că sursele există, trebuie doar ca istoricii să le identifice și să le utilizeze. Evident, sunt și surse recuperabile parțial sau care chiar s-au pierdut pentru totdeauna (documentele istorice pot fi distruse, iar istoria orală își pierde obiectul de activitate în momentul în care oamenii care ar fi urmat să fie intervievați dispar). Sunt exemple de realități simple care explică imposibilitatea unui demers științific exhaustiv.

Primele surse pe care le-am folosit și pe care le aduc în discuție sunt cele arhivistice, care au fost de mai multe tipuri în funcție de emitent: Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (fondul CC al PCR – Secțiile Propagandă și Agitație, Cancelarie, Economică, Președinția Consiliului de Miniștri), Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale (fondul Comitetul de Partid al Centrului Universitar din București), Arhiva Ministerului Educației Naționale și Arhiva Institutului Național de Statistică (în special documente cuprinzând date statistice, emise la vremea respectivă de Direcția Centrală de Statistică precum *Învățământul superior la începutul anului universitar 1987-1988 și Învățământul superior la sfârșitul anului universitar 1987-1988*). Ca tipologie, documentele sunt foarte variate, de la studii și analize, până la corespondență și stenograme.

Alte surse sunt revista „Forum” și cartea cu apariție anuală *Admiterea în învățământul superior*, deosebit de utile în reconstituirea rețelei de învățământ superior (centre universitare, instituții, facultăți, secții, specializări, durata de studiu, forma de învățământ), condițiilor de admitere și probelor de examen.

Datele statistice sunt și ele importante, iar atunci când nu au fost preluate din menționata Arhivă a INS, sunt originare din „Anuarul statistic al R.P.R./R.S.R.”, din publicarea recensămintelor populației sau din monografiile instituțiilor de învățământ superior. În legătură cu cele din urmă, ele suplinesc deocamdată parțial lipsa consultării arhivelor acestor instituții. Pe viitor și ele vor constitui o sursă importantă, accesul pentru cercetători în aceste arhive nu este momentan tocmai facil – o mare

problemă cauzată de variate motive pe care nu le analizăm aici⁶. Și tot legat de monografiile, în special de cele din comunism, ele pot constitui și surse în sine și nu doar reprezentante ale istoriografiei. În ele sunt prezentate doar un corpuscul de probleme, utilizând anumite surse, și analiza lor generează alte posibile subiecte de cercetare. Monografiile apărute după 1989 tratează în general descriptiv și diluat perioada comunistă, oprindu-se asupra câtorva tipuri de surse, folosindu-se mult prea puțin de arhivele instituțiilor respective. Întorcându-ne la utilizarea datelor statistice, în cercetarea istorică asupra comunismului trebuie depășită concepția „populară” înșușită inclusiv de o parte din specialiști care poate fi sintetizată astfel: „statistica este o mare minciună, iar în comunism cu atât mai mult”. E drept însă că și un matematician-statistician ar fi mult mai potrivit în raport cu un istoric, pentru a fi consultat pentru o cercetare care implică prelucrarea datelor statistice.

Alte surse importante sunt actele legislative. Ele au fost preluate atât din Buletinul oficial al R.P.R./R.S.R., colecții de legi⁷, cât și direct din arhive. Găsim unele acte legislative doar în arhive, pentru că la momentul respectiv nu se publicau în Buletinul oficial⁸ și/sau au fost desecretizate în ultimii ani (nu știm încă care erau motivele, în toate cazurile, pentru nepublicarea unor acte legislative cu importanță pentru învățământul superior). Dincolo de faptul că actele legislative prezintă ceea ce emițătorul dorea să reglementeze nu ceea ce a reușit să realizeze prin adoptarea lor, sunt importante pentru că le putem trata ca o emanație de idei aflate în stadiu de proiect: este important să știm ce se dorea să se obțină prin aceste acte. În plus, ele conțin foarte multe informații, pe care nu le putem găsi în alte surse și care au o contribuție semnificativă la reconstituirea cadrului general, și uneori și a unor situații specifice (vezi ordinele ministeriale).

Nu trebuie neglijate nici volumele de documente care au rolul de a atrage atenția asupra unor noi surse disponibile⁹ și nici dicționarele, care se pot dovedi utile instrumente de lucru¹⁰.

Obiectivele învățământului superior artistic în viziunea regimului politic

Principalul obiectiv al învățământului superior în comunism era acela de a pregăti cadre specializate pentru diferitele sectoare ale societății: funcționa o instituție de învățământ superior pentru pregătirea cadrelor politice, o alta pentru cele

---

⁶ Și au originea în mentalitatea care predomină față de trecutul istoric și documentele vechi, considerate nefolositoare, „bune de aruncat” și în general, ele constituie o corvoadă (mai ales) pentru că multe trebuie păstrate conform legislației în domeniu.

⁷ „Colecția de Hotărâri ale Consiliului de Miniștri și alte acte normative”; „Colecția de hotărâri și dispoziții ale Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române”; „Colecția de legi și decrete”; „Colecția de legi, decrete și alte acte normative”; „Colecție de legi, decrete, hotărâri și alte acte normative”; „Colecțiune de legi și regulamente”; „Colecțiune de legi, decrete, regulamente și dispoziții normative”; „Colecțiune de legi, decrete și decizii”; „Colecțiune de legi, decrete, hotărâri și decizii”; „Colecție de legi, decrete, hotărâri și decizii”; „Colecție de legi, decrete, hotărâri și dispoziții”; *** (1954) *Învățământul superior din R.P.R.*

⁸ Acte cu o mențiune simplă: „Nu se publică în Buletinul Oficial”.

⁹ Doar trei exemple: Drăghia, Lăcătușu, Popescu, Preda, Stoenescu, 2016; Murgescu, Cazan, 2013; Pavelescu, Dumitru, 2007.

¹⁰ Cozmei, 2010b; Dobre, 2004; Bărsănescu, Bărsănescu, 1978.

militare, pentru medicină și farmacie, institute agronomice pentru nevoile agriculturii, institute pedagogice și universități pentru învățământul general și numeroase institute mono/poli-tehnice pentru rezolvarea cerințelor industriei și nu numai. Existau alte două tipuri de instituții pentru învățământul de educație fizică și sport și pentru cel artistic. Cel din urmă poate fi la rândul său împărțit în trei ramuri: teatru și artă cinematografică, arte plastice și decorative și muzică.

Liderii politici ai vremii au încercat să găsească cea mai bună formă de funcționare a învățământului superior artistic, pentru ca acesta să poată răspunde pozitiv necesităților cultural-artistice ale învățământului și ale societății în general. Indiferent de tipul acestora ele erau influențate atât de caracteristici intrinseci, cât și de cadrul politic în care funcționau.

Necesitățile cultural-artistice cuprindeau formarea de cadre specializate care să-și desfășoare activitatea aproape exclusiv în instituțiile cultural-artistice ale statului, mai ales într-un stat comunist în care totul era controlat, chiar și timpul liber. Creația artistică poate fi influențată și controlată până la un punct, chiar dacă limita aceasta a fost serios pusă la îndoială în comunism¹¹. S-a încercat planificarea spectacolelor de teatru și film și a altor producții artistice precum producția de automobile sau alte fabricate industriale. Chiar dacă talentul artistic este un dat și munca necesară cizelării sale ține de o alchimie care probabil va rămâne pentru totdeauna un mister uman, după același tipar era gândită în comunism și pregătirea de cadre specializate în acest domeniu: artiștii trebuiau să fie de un anumit tip (muzicieni, artiști plastici etc.) și mai ales număr, și să răspundă întocmai cerințelor statului. Operele artistice trebuiau să glorifice noua societate construită de comunism și era nevoie de cadre specializate adecvate¹² care să conducă acest proces. Toate acestea implicau și politizarea învățământului superior artistic¹³.

În ceea ce privește necesitățile învățământului, ele au privit pregătirea de cadre specializate atât pentru învățământul preuniversitar și universitar, cât și pentru cercetare. Dacă în ultimele două cazuri este vorba doar despre un număr în general limitat și foarte bine pregătit de persoane, pentru învățământul preuniversitar situația era mult mai dificil de rezolvat. În condițiile în care învățământul general obligatoriu s-a tot extins, atât ca număr de instituții (au funcționat inclusiv școli și licee cu profil

---

¹¹ „Planificarea culturală” și opresiunea venită din partea factorului politic a generat însă și apariția unor strategii de rezistență din partea artiștilor (Cârneli, 2013: 151). În legătura cu controlul exercitat de Securitate asupra artiștilor plastici vezi Lăcătușu, 2017: 91-128.

¹² Și în învățământul superior artistic au fost realizate epurări ale corpului didactic și studentesc, mai ales în anii 1950. Vezi exemple din rândul Conservatorului din București precum Mihail Jora, Dimitrie Cuclin sau Alice Voinescu și alte detalii în Cosma, 2004-2014. De asemenea, „adecvarea” studenților putea fi reglată chiar prin condițiile de admitere. Studiindu-le an de an, observăm unele diferențe, în sensul că în anul 1986 au fost introduse condiții speciale și în învățământul superior artistic precum obligativitatea de a prezenta dovezi din care să rezulte participarea la activitatea artistică de masă și faptul că au fost premiați la diferite concursuri, inclusiv internaționale sau la Festivalul Național „Cântarea României” (*Forum*, 1982: 86).

¹³ Predarea științelor sociale, mai ales în anii 1950, se afla chiar în calea pregătirii artistice specifice, în raport cu numărul de ore atribuite per săptămână (Cosma, 2004-2014). În plus, în instituțiile de învățământ au fost dezvoltate organizațiile de partid. De exemplu, dintr-o sursă inedită putem afla că în 1976, la Conservatorul din București, exista „o organizație puternică ce cuprinde 223 membri, ce activează în 4 organizații de bază și 15 grupe de partid, la un total de 1036 studenți, cadre didactice, personal artistic și tehnico-administrativ” (SMBAN-CPCUB, 12/1976: 11).

artistic), cât și ca număr de clase (de la 7 la 8 și de la 8 la 10), ritmul procesului de formare a cadrelor specializate, adică profesori de muzică și arte plastice/desen (din anul 1969), a trebuit să crească. Profesorii pentru învățământul preuniversitar erau pregătiți atât în facultățile specifice ale institutelor pedagogice răspândite în mai multe centre universitare din țară, cât și în instituții specifice (conservatoare și institute de arte plastice, fără institutele de teatru și artă cinematografică). Până la finalul comunismului nu s-a găsit o rezolvare fericită, care să suplinească cererea mare de profesori. În plus, exista o problemă și mai delicată, ce ținea de specificul acestui tip de învățământ: pentru majoritatea celor care ajungeau profesori după ce au terminat o facultate artistică (fie la un institut pedagogic, fie la o instituție specifică) a fi repartizat în învățământ era în mare parte un eșec personal și profesional. Nimeni din cei implicați direct în acest deznodământ nu erau mulțumiți, nici absolvenții (care considerau că meritau să-și continue activitatea artistică, nu să se „rosească” în învățământ, probabil la sat în urma unei repartizări mai puțin fericite), nici guvernării (și ei considerau că sunt prea mulți artiști deși analizele interne le sugerau un mare deficit de cadre în învățământ). În afara unei chemări personale către catedră, drama era amplificată pentru studenții de la conservatoare sau institutele de arte plastice constrânși să urmeze un astfel de drum.

În fine, forța de muncă pregătită de învățământul superior artistic trebuia să răspundă și cerințelor variate venite din partea societății. În acord cu obiectivele propuse ale comunismului în ceea ce privește educația de masă, acest tip de învățământ avea un rol de primă importanță. La fel în plan politic, susținând activitatea propagandistică¹⁴, ajutând în legitimarea și ulterior menținerea comunismului (artiști lucrând pentru consiliile județene și alte instituții cu importanța locală sau națională). Pe de altă parte, liderii politici au încercat să găsească un mod de folosire a absolvenților printr-o repartizare cât mai atentă, direct în producție, așa cum li se părea ideal să fie, prin care să contribuie la dezvoltarea economiei și de preferință în industrie, văzută ca ramură de bază. Avea însă să se observe că integrarea proaspeților absolvenți nu erau ușoară, nici măcar pentru inginerii repartizați într-o unitate industrială, cu atât mai puțin pentru artiști. Dacă se poate numi mai ușor o ramură industrială care asimila cu oarecare succes acești absolvenți atunci putem menționa doar industria ușoară (cu subramurile textilă, confecții, ceramică fină, sticlă etc.)¹⁵.

Din sursele pe care le am la dispoziție, o să încerc să susțin cele afirmate mai sus, fără a mă opri asupra unor probleme ce țin de evoluția structurală a învățământului superior artistic în comunism despre care m-am mai ocupat și cu alte ocazii¹⁶.

---

¹⁴ Un exemplu era modul în care era privită muzica chiar de rectorul Conservatorului din București: „În România socialistă, muzica, alături de celelalte domenii ale vieții spirituale, a devenit un bun al întregului popor, unul din factorii de edificare a conștiinței omului nou, o mesageră a unității în jurul partidului, a secretarului său general” (Călinoiu, 1987: 1). Poate că nu era tocmai o definiție sinceră, ci una care se încadra la „rubrica” *captatio benevolentiae*, dar afirmația rămâne. În plus, cercetând revista *Muzica* an de an de la apariția sa din 1950, se poate afirma ușor că „poluarea propagandistică” era mult mai înăbușitoare în perioada lui Nicolae Ceaușescu.

¹⁵ Un exemplu de repartizare este cel din anul 1980: din totalul de 27846 de absolvenți repartizați, 548 au fost din învățământul superior artistic, primele trei instituții unde au fost alocați fiind: Ministerul Educației și Învățământului – 339 absolvenți, Consiliul Culturii și Educației Socialiste – 150 și Ministerul Industriei Ușoare – 41 (AMED, 13/1980: nenumerotat).

¹⁶ Maier, 2014a; Maier, 2014b.

Cunoștințele liderilor politici despre artă și învățământul artistic

În jurul anului 1968, anul noii legi a învățământului¹⁷ adoptată la 20 de ani distanță de la cea precedentă, au fost mai multe analize interesante făcute la nivel central asupra dezvoltării învățământului artistic. S-a pus în discuție inclusiv renunțarea la caracterul de instituție de învățământ superior a conservatoarelor și celorlalte instituții, pe modelul altor țări, inclusiv schimbarea denumirii, de exemplu din „Conservator” în „Academie de muzică” pentru că „în multe țări, conservatoarele nu sunt institute de învățământ superior”¹⁸. Nici una, nici alta din cele două măsuri nu au fost materializate:

„Specialiștii din țara noastră au fost unanim de acord să se păstreze caracterul de învățământ superior conservatoarelor și celorlalte instituții de artă, pentru pregătirea cadrelor artistice în condiții de funcționare similare instituțiilor de învățământ superior”¹⁹.

Au fost luate măsuri pentru creșterea cifrei de școlarizare acolo unde necesarul o impunea (instrumente muzicale, canto), de scădere a acestora inclusiv prin școlarizare o dată la doi ani (istoria și teoria artei), dar și o lărgire a profilului specialiștilor capabil să asigure „o mai mare adaptabilitate a acestuia la nevoile reale ale practicii socialiste și creșterea eficienței folosirii cadrelor artistice”²⁰. S-a stabilit și scăderea generală a duratei de școlarizare, cei care aveau aptitudini artistice deosebite urmând să fie selecționați pe bază de concurs pentru continuarea studiilor prin învățământul postuniversitar. Cu o singură excepție: specializarea canto. De ce? Aceasta a fost și una din întrebările ridicate în cadrul ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din ziua de 16 decembrie 1968:

„Tov. Popescu Dumitru²¹: [...]. Nu știu, însă, la canto, de ce au lăsat tot 5 ani. Aici se justifică că la bacalaureat începe formarea vocii. Dar s-a stabilit din punct de vedere medical că durează exact 5 ani și nu 4 ani?”

Tov. Ion Dumitrescu²²: La canto nu se poate recruta un student decât după bacalaureat, când se stabilește vocea. Ei nu învață muzică cu nimic înainte de 20 de ani. Cu multă judecată am făcut acest lucru. Este singura secție în care este nevoie de 5 ani neapărat. Ca să învețe solfezii, chestiuni de muzicologie, aceasta se poate face numai de la 20 ani în sus și de aceea sunt necesari 5 ani”²³.

¹⁷ Legea nr. 11 din 13 mai 1968 privind învățământul în Republica Socialistă România, în *Colecția de legi, decrete, hotărâri și alte acte normative*, 1968: 39-88.

¹⁸ SANIC-CCSC, 210/1968: 252, 256.

¹⁹ SANIC-CCSC, 210/1968: 256.

²⁰ SANIC-CCSC, 210/1968: 255.

²¹ Dumitru Popescu (1928-) este scriitor, fost lider comunist, care a condus mai multe instituții importante (Popescu, 2006; Tismăneanu, 2011).

²² Ion Dumitrescu (1913-1996) a fost compozitor, profesor, președinte al Uniunii Compozitorilor din România. Perioada cât a fost Dumitrescu președinte, 1954-1977, este văzută retrospectiv ca fiind una esențială în dezvoltarea acestei instituții (și nu numai – Editura Muzica, Festivalul George Enescu, Magazinul Muzica), dar și în îmbunătățirea statutului muzicianului, inclusiv prin menținerea pe cât posibil a unei independențe artistice (Tuchilă, 2013; Sandu-Dediu, 2018; Iorgulescu, <http://www.ucmr.org.ro/Istoric.html#1div1>; Secară, <http://www.ucmr.org.ro/Istoric.html#1div2>; <http://www.ucmr.org.ro/bio-biblio.asp?CodP=16> (accesate la 10.04.2019). Important de menționat este amănuntul că Dumitrescu s-a format în proximitatea lui Mihail Jora, ceea ce ne oferă anumite indicii asupra personalității celui dintâi (Arnăuțoiu, 2005).

²³ SANIC-CCSC, 210/1968: 25.

Să observăm stilul în care se exprima Dumitrescu (vezi și următoarele intervenții ale sale, din câte cunoaștem, prezentate în mod inedit în prezentul articol și care pot întregi personalitatea compozitorului)²⁴, care era tranșant și la obiect, inclusiv în discuțiile purtate cu liderii comuniști. În acest caz avem și confirmarea unui contemporan, Dumitru Popescu, care a relatat, în memoriile sale publicate recent, despre faptul că Dumitrescu „își cucerea nu numai prietenii, ci și rivalii prin exuberanța discursului colorat, străin de sinuozitățile și prețiozitățile intelectualului care nu are cine știe ce de spus”²⁵.

Întorcându-ne la cele discutate, o altă problemă ridicată a fost cea a lipsei doctoratului în domeniul muzicii. Sunt propuse cursuri postuniversitare de 3-9 luni, „un deziderat mai vechi al specialiștilor”²⁶, care să fie ținute la forma de învățământ seral. Ion Dumitrescu nu era de acord cu aceste precizări, deoarece „compoziția e o meserie grea, serioasă”, cursurile nu trebuie să fie comune sau de nivel scăzut, trebuie să dureze un an suplimentar care să fie echivalat cu doctoratul la celelalte instituții de învățământ:

„Nu ar avea rost să fie seral și să-i scoatem pe studenți după prerogative. Să se facă cursuri de zi, să se concentreze pe cursurile principale. Din aceștia, în muzică, vor fi trei oameni la dirijat într-un an, 5-7 oameni la compoziție, 4-6 oameni la muzicologie. Mai mult nu se poate. Dacă în 5 ani scoatem câte 5 șefi de orchestră umplem pământul, nu avem unde să-i plasăm. Acești oameni vor fi picături filtrate la chintesență”²⁷.

Prin ultimele afirmații Dumitrescu încerca să ofere o șansă în plus acceptării argumentării sale, altfel el afirmase cu aceeași ocazie că „în conservatoare lipsesc de foarte multă vreme specialiști de dirijat, de orchestră, care este o specialitate de mare meserie, lipsesc muzicologi și compozitori”²⁸.

Problema a fost rezolvată și la începutul anilor 1970 s-a introdus și anul de specializare (inclusiv) pentru învățământul artistic:

„Pentru nevoile cercetării științifice și învățământului superior, precum și pentru elementele deosebit de talentate din domeniul artei, Ministerul Educației și Învățământului organizează, după anul IV, un an de specializare”²⁹.

De exemplu, cifra de școlarizare pentru anul de specializare în 1974 era de 25 de locuri și era defalcată în felul următor: Conservatorul de muzică din București – 12 locuri de înscriere (3 la compoziție, 1 la dirijat orchestră sau dirijat cor, 2 la violoncel, 3 la vioară, 3 la pian); Conservatorul de muzică din Iași – 1 loc la violoncel;

²⁴ Personalitatea lui Ion Dumitrescu a făcut obiectul unor lucrări recente precum: Tuchilă, Roth, 2006; Gheorghe, 2008; Popescu, 2014.

²⁵ Popescu, 2006: 64.

²⁶ Cu doi ani înainte, în 1966, se rezolvase o altă problemă a unei părți a acestora: echivalarea studiilor realizate înainte de 1948 la Conservatoarele de muzică și artă dramatică din București, Iași, Cluj și Timișoara precum și de la Academiiile sau Școlilele de arte frumoase din București, Iași și Timișoara cu studiile superioare din comunism (SANIC-CCSPCM, 99/1966: 1-7).

²⁷ SANIC-CCSC, 210/1968: 27.

²⁸ SANIC-CCSC, 210/1968: 27.

²⁹ DCS nr. 147. Anterior, în 1973 se organizase anul 5 de studiu ca an de specializare conform Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 647 din 7 iunie 1973 privind aprobarea planului de școlarizare la învățământul superior, pentru anul universitar 1973/1974 (SANIC-CCSC, 298/1973: 2, 3).

Institutul de arte plastice din București – 8 locuri (5 la pictură, 1 la grafică, 2 la tapiserie-imprimeuri, tapiseri-contexturi sau creație vestimentară); Institutul de arte plastice din Cluj-Napoca – 4 locuri (1 la pictură, 1 la grafică, 1 la sculptură, 1 la la tapiserie-imprimeuri, tapiserie-contexturi sau creație vestimentară³⁰.

Nici cursurile la fără frecvență nu erau o soluție, așa cum propunea Janoš Fazekas³¹. Dumitrescu răspundea:

„[...] Nu se poate învăța pianul prin corespondență și nu se poate face armonie prin corespondență. [...] În principiu, muzica și orice artă se învață de la maestru la maestru în curs individual. Nu se poate să învățăm o artă completă prin corespondență”³².

Ion Gheorghe Maurer susținea cele afirmate de Dumitrescu:

„Sunt absolut de acord că învățământul fără frecvență este total lipsit de educație (sic!). Or, mai mult decât în toate părțile este nevoie ca în domeniul artistic să nu scoatem din capul locului niște ratați, niște oameni care nu pot să facă treabă. Să se ducă să facă o meserie, să nu facă prost un lucru care pentru a fi făcut cum trebuie să fie făcut cu omul care se dedică acestuia cu foarte multă pasiune”³³.

Nicolae Ceaușescu era și el de acord, dar cerea un studiu comparativ cu situația din alte țări și mai făcea o precizare importantă:

„Așa cum facem noi, că vrem pe toți să-i facem artiști plastici, nu prea se face în lume așa ceva. Dacă face facultatea de arte plastice îți vine cu pretenții și spune că este artist plastic și nu se duce să lucreze ca profesor de desen. Cei de la litere nu vor să se ducă unde sunt repartizați, spunând că sunt poeți”³⁴.

A urmat un schimb de replici între Ceaușescu și Dumitrescu pe tema celor patru facultăți de arte plastice care au fost înființate la institutele pedagogice („Ce, facem artiști plastici cu miile?”), chiar dacă lui Ceaușescu i se spunea că aceștia vor fi doar profesori, el tot era nemulțumit („Nici unul nu vrea să se ducă ca profesor”), adăugând indignat la întrebarea lui Dumitrescu dacă nu există metode de repartizare ca profesori:

„Te obligă să-i cumperi tot ce creează, că dacă nu-i cumperi spune că nu susținem arta. Pentru artele plastice avem un institut cu 30-40 de oameni. Eu v-am rugat să luați cum este în Franța, în Italia și să facem un învățământ apropiat de ei, că au ceva experiență mai multă decât noi”³⁵.

După ce Ceaușescu a subliniat că accentul trebuie să fie pe desen tehnic pentru proiectare industrială, discuția a avansat, a aflat că sunt 2000 de studenți la facultățile de muzică, și a răbufnit („Aceasta ne costă bani. Chiar toată lumea trebuie să urmeze universitatea de muzică? [...] Sunt mai mulți muzicieni decât medici”)³⁶.

³⁰ AMED, Ordinul Ministrului Educației și Învățământului nr. 518 din 21 iunie 1974.

³¹ Și Nicolae Ceaușescu a propus această formă de învățământ: „Pe timpuri se învăța la fără frecvență și omul lucra undeva și câștiga [...]. Avem deja un număr de artiști care nu-i folosim nicăieri, nici n-au învățat cine știe ce, dar au uitat și ce au învățat și îi și plătim [...]. Pentru acest învățământ trebuie să și corespundă, să aibă talent și să și lucreze” (SANIC-CCSC, 52/1968: 53).

³² SANIC-CCSC, 210/1968: 28.

³³ SANIC-CCSC, 210/1968: 31.

³⁴ SANIC-CCSC, 210/1968: 31, 32.

³⁵ SANIC-CCSC, 210/1968: 32.

³⁶ SANIC-CCSC, 210/1968: f. 33.

Când a fost atins subiectul repartizării absolvenților de învățământ superior artistic, Ceaușescu a spus că ministerele au motive că nu-i primesc decât parțial, pentru că „vin cu niște lucruri că nu le pot pune în aplicare, că nu învață ceea ce au ei nevoie acolo”, fiind susținut de Brăduț Covaliu³⁷ care recomanda „să punem profesorii care ne trebuie ca să facem artistul care ne trebuie”³⁸. Ceaușescu își detalia punctul de vedere:

„Întreprinderile îi țin o lună, iar după aceea le dau drumul că în institut nu învață ceea ce trebuie. Să punem problema: dacă este vorba să învețe pentru industrie, să învețe pentru industrie. În industrie trebuie să facă ce vreau eu, nu ceea ce gândesc eu! Artă, dar să țină seama de nevoile mele și de aceea pun problema să organizăm învățământul de la început”³⁹.

Inevitabil s-a ajuns și la problema planificării artiștilor, pentru că Ceaușescu arăta că „trebuie să scoatem atâți cât avem nevoie”⁴⁰, dar Dumitrescu afirma fără rezerve:

„Artiști ca să scoatem, nu putem planifica nimic. Artistul mare iese dintr-o frământare, dintr-o gloată mai mare de oameni. Avem nevoie de mari artiști, de mari instrumentiști, de mari vocaliști. De acord că industria nu poate ține pe unii care încep cu extravagante, dar aici este veșnic neputința de a găsi limitele de unde începe extravaganta. Trebuie lăsați în industrie puțini viermi (sic!) ca să scoată industria din toropeala existentă”⁴¹.

Dumitrescu continua să-și dezvolte argumentația, inclusiv când a fost pusă în discuție problema finanțării acestui învățământ:

„În Franța statul nu are obligația, îl lasă pe stradă și recrutează oamenii cei mai buni prin niște concursuri draconice. Sunt profesor în conservator de 30 de ani și am asistat la cele mai năstrușnice planificări. Nu avem oameni buni în orchestre, nu sunt violonceliști, violoniști că am planificat și supraplanificat. Nu merge planificarea aici. Aici sunt alte lucruri pe care trebuie să le învățăm încet. Nici în Franța, ca să se facă o orchestră bună a trebuit să ia oameni din toată lumea, deși în Franța există cel mai teribil conservator de instrumentiști. Noi vrem să facem cu români și lucrul acesta nu este așa de simplu și nu după toate metodele. Trebuie să avem puțină răbdare. În artă întotdeauna trebuie să se piardă ceva și spunem ceva, aceasta este de la noi, trece la meserie”⁴².

Chestiunea banilor necesari per student era întotdeauna spinoasă și a ieșit la suprafață în dese rânduri indiferent de perioadă. De exemplu, în ședința Secretariatului CC al PCR din ziua de 18 octombrie 1971, Mircea Malița a prezentat o statistică referitoare la costul unui an de studiu din care rezulta că în învățământul tehnic era o sumă de 10.000 lei, în agronomie 16.000 lei, pentru muzică 15.000 lei, la

---

³⁷ Brăduț Covaliu (1924-1991) a fost pictor, profesor și președinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România (1968-1976).

³⁸ SANIC-CCSC, 210/1968: f. 36.

³⁹ SANIC-CCSC, 210/1968: f. 36.

⁴⁰ Cu altă ocazie afirmase în problema artiștilor nefolosiți: „să luăm teatru cu teatru și să ținem numai pe cei care au ce face” (SANIC-CCSC, 87/1969: 17)

⁴¹ SANIC-CCSC, 210/1968: 37.

⁴² SANIC-CCSC, 210/1968: f. 38.

artă plastică 27.000 lei, la teatru 36.000 lei⁴³. Ceaușescu era contrariat de faptul că „învățământul tehnic care este învățământul de bază” costă mai puțin decât cel artistic („De ce ne costă mai mult la conservator decât la politehnică?”), cerând o analiză serioasă pentru identificarea de măsuri care să reducă cheltuielile în învățământ („Nu pot să fiu de acord să mă coste mai mult un artist decât un inginer. Trebuie să verificăm tot sistemul”)⁴⁴.

Malița a încercat să-i explice că în învățământul artistic sunt de fapt (și deja) puțini studenți, dar cheltuielile per student sunt mari, dând exemplul Institutul de teatru din Târgu Mureș, unde o promoție era formată din cinci persoane⁴⁵.

S-a emis și ideea de a organiza teatre pe lângă institute pentru a putea avea o sursă de câștig financiar, și această măsură este încadrabilă acelei preocupări care odată cu trecerea timpului a devenit omniprezentă și obsesivă: integrarea învățământului și cercetării cu producția, și care va fi prevăzută inclusiv în noua lege a învățământului din 1978⁴⁶.

Toate cele de mai sus ne arată și un anumit grad de cunoștințe, scăzut, din partea liderilor politici ai vremii, în special la Ceaușescu, în ceea ce privește problemele și specificitățile domeniului artistic. Chiar dacă în aceste ședințe erau și oameni avizați pe problemele artistice, Ceaușescu ținea să arate că deținea cheia rezolvării oricărei probleme, drept pentru care are contribuția sa specifică, ce nu poate fi ignorată, dincolo de constrângerile sistemului politic comunist.

Mai redăm în acest sens o singură discuție privitoare la propunerile privind perfecționarea învățământului superior, cel puțin la fel de concludentă și care a avut loc în timpul ședinței Comitetului Executiv al CC al PCR din ziua de 14 mai 1974:

„Tov. Petre Lupu: Să nu spunem artă teatrală având în vedere că televiziunea cuprinde și teatru și cinematograf. Să i se spună artă teatrală și cinematografică.

Tov. Elena Ceaușescu: Aici sunt trei facultăți. De ce?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Actoria, este clar. Regia. O facultate de regie?⁴⁷

Tov. P. Niculescu-Mizil: Nu sunt facultăți, tovarășe Ceaușescu, sunt specializări.

Tov. EC: Tovarășe Mizil, ai aici o facultate care cuprinde trei discipline.

Tov. NC: Operatoria ce crează?

Tov. PNM: Pe cel care filmează.

Tov. Ion Iliescu: Operatorul este cadru tehnic.

Tov. NC: Dar ce caută la teatru? Aceasta este o problemă mai mult tehnică.

---

⁴³ În 1952 cele mai mari costuri pentru un student pe an erau la Comitetul Cinematografiei 9776 lei; la Comitetul de Artă era 4981 lei, iar cel mai puțin la Ministerul Gospodăriei Silvice 3293 lei (SANIC-CCSPCM, 573/1952: 12).

⁴⁴ SANIC-CCSC, 118/1971: 59, 60.

⁴⁵ SANIC-CCSC, 118/1971: f. 60.

⁴⁶ „La temelia școlii stă principiul politehnizării, imbinarea strânsă a muncii, învățământului și cercetării – factori primordiali pentru construcția socialismului și comunismului în patria noastră, pentru progresul și civilizația omenirii” (Legea educației și învățământului nr. 28 din 26 decembrie 1978, *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, 1978: 1-20).

⁴⁷ Ceaușescu a mai fost critic la adresa ideii de facultate de regie: „Și acum avem învățământ fără frecvență într-o serie de domenii. Și în învățământul artistic se poate face așa, cât și cei care vor să facă regie [...]. Nu suntem o țară mare ca să facem o facultate de regizori” (SANIC-CCSC, 52/1968: 55; SANIC-CCSC, 102/1966: 29).

Tov. Dumitru Popescu: E la film. Unde pregătim artistul de teatru pregătim și operatorul. Operatorul este artist.

Tov. EC: Operatorul este tehnician.

Tov. DP: Este om de artă; de el depinde imaginea. Pregătirea lui este de om de artă, altfel iese un film anost.

Tov. Leone Răutu: La cinematografia de specialitate poate ar trebui de văzut durata, însă ca profil ar trebui să rămână. Reporterul este deosebit de operator.

Tov. DP: De ele depinde cum ies cadrele filmate.

Tov. PNM: Aceștia sunt artiști care iau cadrele.

Tov. NC: Ca să fie trecut pe genericul filmului. De altfel acolo se mai trece și cine a făcut costumele, cine a făcut coafura. Operatorul este tehnician. El trebuie să știe să umble cu aparatul, să-l mânuiască. Sigur că trebuie să facă un film artistic. Nu este vorba de amatori, că este vorba de o meserie.

Tov. LR: Operatorii de film sunt coautorii regizorilor. Nu au același regim ca tehnicienii.

Tov. NC: Mecanicul de la teatru este un colaborator apropiat al regizorului.

Tov. LR: S-ar putea vedea cum este organizat în alte țări, pentru că eu știu că în Franța există această specialitate. Este o ramură mai nouă.

Tov. DP: Acum s-a dezvoltat această ramură.

Tov. NC: Constatarea făcută este că nu avem operatori buni. Avem niște nepricepuți. Eu cred că nu este bine pus aici la teatru. Tu te referi la pregătirea artiștilor de film. În general se știe că cei mai buni artiști au fost cei care n-au învățat în facultate, nici în România și nici în străinătate. La fel, cei mai buni pictori n-au fost aceia care au învățat în facultate. Spun asta pentru că noi puțin deformăm... că în alte țări... Tovarășul Răutu știe bine, nu se duc chiar de la 15 ani să învețe. Adică eu cred că problema cu operatoria să o analizăm tocmai pentru a-i pregăti mai bine, pentru că punându-i la teatru, aici pun accent nu pe tehnică, ci pe jocul artistic. Nu văd că este o legătură între una și alta. Dar să analizăm⁴⁸.

Pregătirea profesorilor de muzică și arte plastice⁴⁹

Probleme serioase de planificare a ridicat și situația pregătirii profesorilor de muzică și artă. Deja am observat parțial cum decurgeau discuțiile din spatele adoptării unor măsuri de reglementare a situației din învățământul superior artistic.

Facultățile de muzică și artă au fost înființate în cadrul institutelor pedagogice la începutul anilor 1960, funcționând în paralel cu secțiile pedagogice de la institutele de arte plastice și conservatoare⁵⁰. În anul 1960 a fost înființată câte o facultate de arte plastice la institutele pedagogice din București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara, iar anul următor câte o facultate de muzică la aceleași institute, plus la cel din Târgu Mureș⁵¹. Din datele statistice pe care le avem pentru anii 1960, facultățile de muzică și artă au avut înscriși maximum 20,6% din totalul studenților în aceste institute (1962) și maximum 25,3% din studenții înscriși în anul I (1962), iar în ceea ce privește situația similară, dar în rândul absolvenților, vârful a fost atins în anul 1964 (24,6%)⁵², ceea ce

⁴⁸ SANIC-CCSC, 55/1974: 40v-41v.

⁴⁹ Vezi și Maier, 2018.

⁵⁰ Maier, 2014b: 136.

⁵¹ Ulterior, aceste facultăți aveau să fie integrate institutelor specifice, universităților, în cazul Iașului și Timișoarei, iar la Târgu Mureș s-a optat pentru păstrarea facultății de muzică, până spre sfârșitul anilor 1970 când au fost desființate/comasate.

⁵² Prelucrări ale autorului pe baza datelor statistice din AINS.

arată o preocupare pentru formarea de profesori în domeniul artistic. Cu toate acestea, la ședința Comitetului Executiv al CC al PCR din ziua de 16 decembrie 1968, Dumitrescu recunoștea că:

„În ce privește profesorii de muzică, s-a făcut acum o mare campanie pentru înființarea institutelor pedagogice care nu au dat roade, cu facultăți improvizate, ca să umplem posturile rămase vacante. Tot noi ne-am dat seama că acestea nu constituie o treabă bună, că un om pregătit sumar, intrând în învățământul muzical strică și ocupă un loc de 30 de ani până iese la pensie. Am bătut calea ca oamenii să învețe în conservatoare, să-și învețe meseria, să devină profesori de muzică. Avem încă nevoie de învățământul muzical. Sunt mii și mii de catedre libere care trebuie umplute sub două forme: fie că le completăm cu ce vin la iușeală, fie că suntem mai înceți și cu cadre de valoare. Părerea noastră este să fie umplute încet, cu cadre de valoare, care să prezinte nivel și să poată să ne reprezinte”.

O constatare foarte importantă și care nu a fost contrazisă în timpul ședinței. Ca urmare, nu este de mirare că facultățile de desen de la Institutele pedagogice din București și Cluj au fost transferate în cadrul institutelor de arte plastice din respectivele localități, în timp ce cele din Iași și Timișoara erau integrate universităților. Universitatea din Timișoara cuprindea și Facultatea de Muzică⁵³. Anterior facultățile de muzică trecuseră printr-un proces similar (excepție a făcut Institutul Pedagogic din Târgu Mureș).

În 1975, cu prilejul ședinței Comitetului Politic Executiv din ziua de 21 mai, s-a discutat asupra proiectului de decret privind repartizarea în producție a absolvenților instituțiilor de învățământ superior de la învățământul de zi. Ceaușescu observa că învățământul de artă era „cam dezvoltat”, în special pedagogia, fiind de părerea că „profesorul sau învățătorul să conducă și activitatea muzicală în școală; cum am învățat și pe timpuri”, iar Paul Niculescu explica faptul că dezvoltarea „este datorată lipsei foarte mari de profesori de muzică și de artă, plus că sunt încă mari goluri la orchestre”⁵⁴.

La doi ani distanță, în cadrul ședinței Biroului Permanent al Comitetului Politic Executiv, din ziua de 6 iunie 1977 a fost prezentată problema cifrelor de școlarizare corespunzătoare planului pe anul universitar 1977/1978. Ceaușescu arăta că la desen și muzică nu s-au redus cifrele de școlarizare („La desen, la muzică văd că rămâneți fermi!”)⁵⁵ și nu înțelegea de ce în planul pe care îl citea era scris de două ori muzica („Muzica cu durata de 3 ani și apoi, iar muzică. Nu se poate asta!”), când de fapt era o cifră de școlarizare pentru învățământul pedagogic și una pentru cel artistic. Până să-i explice Suzana Gâdea, Ceaușescu se întrebă „de ce trebuie fărâmițat în două locuri?”, fiind de părere că:

„Tot muzică învață la muzică! Și de acolo unii merg și devin artiști și compozitori, pentru că nu toți pot să devină artiști, compozitori și restul pot să predea muzica. De altfel, toți marii muzicieni ar trebui să fie și profesori. De aceea nu avem

⁵³ SANIC-CCSC, 78/1971: 230, 231; AMED, 330/1972: nenumărat.

⁵⁴ SANIC-CCSC, 56/1975: 14, 15.

⁵⁵ Au mai fost cazuri când propunerile inițiale de reducere a cifrelor de școlarizare erau considerate prea drastice și au fost îndulcite. Vezi cazul din anul universitar 1972/1973, la secțiile care pregătesc profesori de muzică din cadrul conservatoarelor (AMED, 330/1972: nenumărat).

ce face cu ei. În fond, tovarăși, cel mai bun compozitor trebuie să predea și muzica, cel mai bun cântăreț, și așa mai departe. Nu să pregătim niște oameni cu cunoștințe slabe și să-i punem profesori. Însăși concepția noastră este greșită în legătură cu pregătirea acestor profesori”⁵⁶.

Ideea lui Ceaușescu precum că „cel mai bun compozitor trebuie să predea și muzica” a folosit-o și în alte rânduri, inclusiv pentru situația scriitorilor sau antrenorilor sportivi în relație cu învățământul⁵⁷.

Ceaușescu ia decizia ca muzica și desenul să fie unite într-un singur loc, specializările de la învățământul pedagogic dispărând, fiind cât se poate de tranșant:

„Dispar. Nu toți devin artiști plastici. Cel mai bun pictor trebuie să fie și profesor. Ce facem cu acest tânăr?! De aceea se duc la «Fondul literar» și «Fondul plastic» și spun: dăm că nu am ce mânca. Nu se poate asta! Acolo, fiind profesor, să se apuce să și picteze; dacă o să devină ceva, o să devină, dacă nu are pâinea asigurată și nu stă cu mâna întinsă”⁵⁸.

Tot în 1977, dar la o ședință a Biroului Permanent al al Comitetului Politic Executiv ținută pe data de 13 iunie, deci o săptămână mai târziu, s-au discutat propunerile privind perfecționarea nomenclatorului de specializări în învățământul superior. La învățământul artistic s-a prezentat și problema pregătirii profesorilor de muzică și de desen, precizându-se că „necesarul de cadre în aceste domenii nu justifică două forme de pregătire în paralel”⁵⁹. Pentru remedierea situației se propuneau ca absolvenții conservatoarelor să fie și profesori de muzică, adică să aibă dublă specializare („muzică instrumentală-muzică”, „canto-muzică”, „muzică-compoziție, muzicologie”), și la fel și pentru profilul de „arte plastice și arte decorative” („pictură, grafică, sculptură-profesor de desen”, „artă monumentală-restaurare, muzeologie și profesor de desen”, „tapiserie, scenografie-profesor de desen”), cu excepția aceluia de la „forme industriale, ceramică, sticlă, metal”. Dacă situația o impunea, profesorii pentru muzică și desen putea fi pregătiți în regimul învățământului de trei ani, organizat pe lângă conservatoare și institute de arte plastice⁶⁰.

În plus, specializarea arta și metodologia spectacolului a fost eliminată din nomenclator⁶¹.

Măsurile preconizate au fost incluse întocmai în Decretul Consiliului de Stat nr. 209 din 12 iulie 1977⁶².

---

⁵⁶ SANIC-CCSC, 64/1977: 49v.

⁵⁷ Constantin, Maier (2014) „Învățământul superior de educație fizică și sport în România (1948-1989)”, în *Danubius*, nr. 32, 2014, p. 358.

⁵⁸ SANIC-CCSC, 64/1977: 50.

⁵⁹ SANIC-CCSC, 68/1977: 180v, 181, 181v.

⁶⁰ SANIC-CCSC, 68/1977: 180v, 181, 181v. Vezi și SANIC-CCSPA, 19/1973: 61-63.

⁶¹ „Specializarea «arta și metodologia spectacolului», care pregătește critici de artă, metodiști pentru cultura de masă și secretari literari pentru teatre, nu se justifică deoarece numărul de specialiști ceruți de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste este mic (5 în 1977/1978) [...]. Specialiștii pentru critică de artă, metodiștii pentru cultura de masă și secretarii literari, pentru teatre să fie recrutați dintre absolvenții specializărilor de actorie, regie, imagine de film și televiziune și să se organizeze pentru aceștia cursuri de specializare în instituțiile de învățământ superior care i-a pregătit, după efectuarea stagiului. Specializarea «arta și metodologia spectacolului» să intre în lichidare cu începere din anul 1977/1978” (SANIC-CCSC, 68/1977: 180v, 181, 181v).

⁶² DCS nr. 209.

În legătură cu cifrele de școlarizare putem bănuși că necesarul de personal era superior planului, dar nu știm care era de fapt diferența. Avem date chiar pentru anul universitar 1989/1990, pe care le prezentăm în tabelul următor.

Tabelul nr. 1: Planul de școlarizare, necesarul de personal și propunerile de școlarizare la final de comunism.

Profilul de specializare	Planul de școlarizare în anul I pentru anul universitar 1988/1989			Necesar de personal cu pregătire superioară prezentat de ministere	Propuneri de școlarizare în anul I pentru anul universitar 1989/1990			Realizat		
	Total	Zi	Seral		Total	Zi	Seral	Total	Zi	Seral
Artă teatrală, cinematografică și televiziune	35	15	20	161	35	15	20	37	16	21
Muzică	80	50	30	320	80	50	30	85	50	35
Arte plastice și decorative	85	45	40	203	85	45	40	88	48	40
TOTAL	200	110	90	684	200	110	90	210	114	96

Surse: SANIC-CCSC, 28/1989: 22, 22v; SANIC-CCSPA, 117/1989: 43v-44v.

Din datele prezentate se observă cât de mare era necesarul de cadre specializate, de peste 3 ori mai mare decât numărul de studenți școlarizați, în condițiile în care respectivele locuri la admitere nu garantau faptul că studenții și reușeau să absolve facultatea.

Tot din tabel observăm că o parte importantă din studenți studiau la forma de învățământ seral. Chiar dacă, așa cum am văzut, în învățământul superior artistic formele de învățământ seral și fără frecvență⁶³ au avut o răspândire limitată, totuși în anii 1980, forma de învățământ seral a fost introdusă treptat la aproape toate specializările⁶⁴. Faptul este explicabil pentru că reducerea cheltuielilor în învățământ, în special în anumite tipuri de învățământ neconsiderate prioritare precum învățământul tehnic (și aici doar în puține cazuri), începuse de la sfârșitul anilor 1970 și se intensificase în anii 1980. De asemenea, cheltuielile per student la formele de învățământ seral și fără frecvență erau mai mici decât cele la zi.

Prezentăm și situația specializărilor în 1989 pe cele trei profiluri de specializare⁶⁵: artă teatrală, cinematografică și televiziune (actorie, regie și imagine de film

⁶³ În 1969 nu mai se primeau cifre de școlarizare la fără frecvență în învățământul superior artistic (SANIC-CCSC, 45/1969: 21)

⁶⁴ În anul 1981 la actorie; imagine de filme și televiziune; tapiserie, scenografie – profesor de desen; forme industriale, ceramică, sticlă, metal; 1982 – regie; muzică instrumentală-muzică; canto-muzică; pictură, grafică, sculptură, restaurare – profesor de desen; 1984 – muzică și compoziție muzicală-muzicologie; 1987 – artă monumentală, restaurare, muzeologie – profesor de desen.

⁶⁵ Structura profilelor în învățământul superior artistic a mai fost schimbată doar în 1977, de la înființarea lor din anul 1974, dar merită menționat că o variantă de lucru inedită din 1973 prevedea înființarea a 10 profile: artă dramatică; operatorie de film și televiziune; instrumente; canto; muzică; compoziție, muzicologie, dirijat; arte plastice; arte decorative; estetica produselor industriale; istoria și teoria artei (SANIC-CCSPA, 19/1973: 112-115).

și televiziune); arte plastice și decorative (pictură, grafică, sculptură – restaurare – profesor de desen; artă monumentală, restaurare, muzeologie – profesor de desen; tapiserie, scenografie – profesor de desen; tapiserie – profesor de desen; forme industriale, ceramică, sticlă, metal) și muzică (muzică instrumentală – muzică; muzică și compoziție muzicală, muzicologie; canto-muzică), precizând totodată că la forma de învățământ seral, erau 5 ani de studiu, cu excepția specializării canto-muzică unde se studiau 6 ani (și 5 la zi), în rest la zi erau prevăzuți 4 ani⁶⁶. În total în 1989 erau 11 specializări, un număr redus la jumătate față de situația anilor 1950⁶⁷.

Concluzii

Formarea artiștilor prin intermediul învățământului superior artistic era necesară în viziunea regimului pentru a rezolva cerințele cultural-artistice ale învățământului și culturii precum și ale altor domenii, în special încercându-se orientarea artiștilor și către domenii cu finalitate productivă industrială.

Pregătirea unei forțe de muncă adecvată cerințelor societății nu a fost nicicând ușor de realizat și nu poate fi decât un proces încununat cu un succes parțial. Sunt prea mulți factori care trebuie cântăriți și nu toți pot fi controlați de cel care urmărește procesul de inginerie socială. Dintre toți, factorul uman este cel mai problematic. Cred că este o utopie să credem că se va găsi o singură „formulă a fericirii”, a potrivirii dintre caracteristicile unei personalități și profesia pe care trebuie să o urmeze. Cert este că încercări vor fi tot timpul, mai ales în regimuri dictatoriale, care se hrănesc cu iluzia că pot reglementa și controla orice aspect al societății. Succese vor fi doar parțiale. Liderii comuniști aveau să se convingă și ei de acest fapt, mai ales în cazul învățământului superior. Am putut documenta cum mai ales Ceaușescu nu a acceptat acest mod de lucru special în tratarea problemei învățământului superior artistic, dar nici el și nici alți lideri politici, par să nu fi stăpânit unele aspecte de bază în înțelegerea artei și artistului în general. Politicienii însă au fost preveniți în ceea ce privește specificitățile domeniului artistic. Am prezentat mai multe discuții ce au avut loc cu diverse prilejuri și care au fost immortalizate (mai mult sau mai puțin ad litteram) în stenograme. Accentul am vrut să-l pun pe cunoștințele slabe ale liderilor comuniști asupra caracteristicilor acestui tip de învățământ și nu neapărat pe cele ale lui Ceaușescu, dar într-o dictatură să nu cunoști poziția dictatorului este cel puțin deplasat, așa că nu putea fi ocolit. În această problemă, sperăm că pe viitor să putem surprinde ipostaze mai complexe, inclusiv ale lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

După cum a reieșit din textul stenogramelor, măsurile preconizate au fost uneori intens dezbătute și multe au conținut argumentări foarte bune pentru a susține o poziție sau alta. Cele prezentate de compozitorul și președintele Uniunii Compozitorilor, Ion Dumitrescu, au fost mai mult decât grăitoare. De altfel, sunt de părere că perso-

---

⁶⁶ *Forum*, 1989: 94-96.

⁶⁷ De exemplu în 1954 artiștii puteau să se pregătească în 22 de specializări: Arta actorului, Regie de teatru, Regie de operă, Teatrologie și filmologie, Pian-orgă, Instrumente de coarde, suflat și percuție, Canto, Muzicologie, Pictură, Pictură de teatru, Sculptură, Grafică și gravură, Istoria și tehnica artelor, Pictură monumentală, Ceramică, Textile imprimeuri, Dirijat cor, Pedagogie, Compoziție, Dirijat orchestră, Operatorie și Regie film. În 1964 existau 19 specializări, iar din 1974 doar 11.

nalitatea sa trebuie să fie mult mai bine cunoscută specialiștilor și publicului larg, prin studii și cărți care să-i fie dedicate în continuare. Nu am avut inițial în plan, dar prin stenogramele prezentate fie și parțial, cred că am contribuit și la confirmarea unor mărturii privitoare la influența benefică a lui Dumitrescu asupra liderilor politici comuniști în problemele artistice și implicit la asigurarea unui statut cât s-a putut de bun pentru artiști (și ținând cont de peste cele două decenii în care a activat la nivel înalt, a avut o influență certă). Normal, mai sunt și alte personalități, cu efecte faste și nefaste pentru formarea artiștilor prin intermediul învățământului superior, și care trebuie descoperite în viitor.

Nu doar condiția și specificul artistului sau modul său de formare prin învățământul superior au fost problematice, ci inclusiv pregătirea de profesori în domeniul artistic pentru învățământul preuniversitar. Poate că este suficient să spunem, că destinul multor studenți din acele vremuri a fost marcat de cele discutate și mai ales stabilite în stenogramele prezentate sau în alte tipuri de documente. Și cu acestea, să spunem că a fost și un alt obiectiv al acestor pagini, și anume acela de găsi modul în care s-a ajuns la unele decizii, pe care altfel le cunoșteam din literatura secundară sau din actele legislative, în timp ce altele au un caracter inedit. Cele prezentate sunt importante dar sunt doar câteva exemplificări din mulțimea de documente care așteapta să fie descoperite și mai ales analizate în viitor.

Referințe

AINS=Arhiva Institutului Național de Statistică, *Situația învățământului superior la începutul anului universitar/ Situația învățământului superior la sfârșitul anului universitar*, 1961/1962-1967/1968.

AMED=Arhiva Ministerului Educației, dosare nr. 330/1972, 13/1980, Ordinul Ministrului Educației și Învățământului nr. 518 din 21 iunie 1974.

SANIC-CCSC=Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *CC al PCR-Secția Cancelarie*, dosare 102/1966, 52/1968, 210/1968, 45/1969, 87/1969, 78/1971, 118/1971, 298/1973, 55/1974, 56/1975, 64/1977, 68/1977.

SANIC-CCSPA= Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *CC al PCR-Secția Propagandă și Agitație*, dosar 19/1973.

SANIC-CCSPCM= Serviciul Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *CC al PCR-Secția Președinția Consiliului de Miniștri*, dosare 573/1952, 99/1966.

SMBAN-CPCUB=Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale, fondul *Comitetul de Partid al Centrului Universitar București*, dosar 12/1976.

DCS nr. 147=Decretul Consiliului de Stat nr. 147 din 5 iunie 1974 privind nomenclatorul profilelor și specializărilor din învățământul superior, precum și instituțiile și facultățile din sistemul Ministerului Educației și Învățământului.

DCS nr. 209=Decretul Consiliului de Stat nr. 209 din 12 iulie 1977 pentru modificarea anexelor nr. 1 și 2 la DCS nr. 147.

Legea nr. 11 din 13 mai 1968 privind învățământul în Republica Socialistă România, în *Colecția de legi, decrete, hotărâri și alte acte normative*, 1968, p. 39-88.

Legea educației și învățământului nr. 28 din 26 decembrie 1978, în „Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România”, nr. 113, 26 decembrie 1978, p. 1-20.

Forum, nr. 3/1982; nr. 3/1989.

*** (1954) *Învățământul superior din R.P.R.*, București.

- *** (1964) *100 de ani de la înființarea Institutului de Arte Plastice 'Nicolae Grigorescu' din București 1864-1964*, București.
- *** (1966) *Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică 'Ion Luca Caragiale': monografie*, București.
- Arnăuțoiu, Ioana Voicu (2005) *Mihail Jora – viața neștiută*, <https://www.societateamuzicala.ro/societateaculturala/mihail-jora-viata-nessiuta> (accesat 10.04.2019).
- Bărsănescu, Șt.; Bărsănescu, Florela (1978) *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România. Dicționar cronologic*, București.
- Catrina, Constantin (1995) *Contribuții documentare privind învățământul muzical din Brașov*, Brașov.
- Călinoiu, Nicolae (1978) „Creativitate și valoare în învățământul muzical”, în *Muzica*, nr. 11, noiembrie 1987, p. 1.
- Cărneci, Magda (2013) *Artele plastice în România 1945-1989. Cu o addenda 1990-2010*, Iași, 2013.
- Chiriacescu, Sergiu T. (1998) *Învățământul superior brașovean 1948-1998*, Brașov, p. 206-217.
- Constantin, Pompiliu-Nicolae; Maier, Valentin (2014) „Învățământul superior de educație fizică și sport în România (1948-1989)”, în *Danubius*, nr. 32, 2014, p. 345-368.
- Cosma, Octavian Lazăr (2004-2014) *Universitatea Națională de Muzică din București la 140 de ani*, București.
- Cozmei, Mihai (2010a) *Pagini din istoria învățământului artistic modern din Iași. La 150 de ani*, București.
- Cozmei, Mihail (2010b) *Existențe și împliniri: dicționar biobibliografic: domeniul muzică*, Iași.
- Demetrescu, Ruxandra; Beldiman, Ioana; Bedros, Vlad (2006) *UNARTE*, București.
- Dobre, Florica (2004) *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, București.
- Drăghia, Dan; Lăcătușu, Dumitru; Popescu, Alina; Preda, Caterina; Stoenescu, Cristina (2016) *Uniunea Artiștilor Plastici din România în documente de arhivă*, București.
- Gheorghe, Luminița Carmen (2008) *O viață luminată de muzică: Ion Dumitrescu*, București.
- Iorgulescu, Adrian (?) *Scurt istoric al Uniunii*, <http://www.ucmr.org.ro/Istoric.html#1div1> (accesat la 10.04.2019).
- Lăcătușu, Dumitru (2017) „Evoluția relației dintre artiștii plastici și Securitate în perioada 1950-1990”, în Caterina Preda (ed.), *The State Artist in Romania and Eastern Europe, The Role of the Creative Unions*, București: Editura Universității din București, p. 91-128.
- Maier, Valentin (2014a) „Evolution of the Artistic Higher Education in Communist Romania in the Years 1948-1989”, în *International Review of Social Research*, 2014, nr. 4, p. 131-148.
- Maier, Valentin (2014b) „Evoluția instituțiilor muzicale de învățământ superior din timpul regimului comunist”, în *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»*, 2014, nr. LIII, p. 129-148.
- Maier, Valentin (2018) „Învățământul pedagogic artistic în comunism”, în *Euroregionalia*, nr. 5, p. 193-212.
- Murgescu, Bogdan, Cazan, Marius (2013) *Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învățământul superior din România (1948-1968)*, București.
- Pașca, Eugenia Maria (2015) „Învățământul artistic ieșean în anul aniversar 2015”, în *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*. Coordonatori: Marineela Rusu, Teodor Păduraru, Marilena Doncean. Iași: 2015, p. 1-9.
- Pavelescu, Alina; Dumitru, Laura (2007) *P.C.R. și intelectualii în primii ani ai regimului Ceaușescu (1965-1972)*, București.
- Pintilie, Ileana (2006) *Timișoara între tradiție și modernitate. Pedagogia artistică în secolul al XX-lea*, Timișoara.

- Popescu, Crinuța (2014) *Mari muzicieni români. Fundamentarea teoretică și originalitatea la: Ion Dumitrescu, Gheorghe Dumitrescu, Victor Giuleanu*, București.
- Popescu, Dumitru (2006) *Cronos autodevorându-se... Panorama răsturnată a mirajului politic. Memorii, II*, București.
- Rusu, Anca Maria (2011) „Dramatica evoluție a școlii ieșene de teatru (1836-1951)”, în *Colocvii teatrale*, nr. 12, p. 7-33.
- Sandu-Dediu, Valentina (2018) *Istorie și ideologie muzicală: 1944-2000*, https://coolsound.ro/wp-content/uploads/2018/11/Valentina-Sandu-Dediu_Muzica-romaneasca_1944-2000_romana.pdf (accesat la 10.04.2019).
- Secară, Constantin (?) *Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România-istoric și devenire*, <http://www.ucmr.org.ro/Istoric.html#ldiv2> (accesat la 10.04.2019).
- Tismăneanu, Vladimir (2011) *Cine a fost Dumitru Popescu-Dumnezeu? Marele pontif al religiei politice ceausiste*, <http://www.contributors.ro/cultura/cine-a-fost-popescu-dumnezeu-marele-pontif-al-religiei-politice-ceausiste/> (accesat 10.04.2019).
- Tuchilă, Costin; Roth, Pușa (2006) *Un clasic modern: Ion Dumitrescu*, București.
- Tuchilă, Costin (2013) *Simpozion omagial „Centenar Ion Dumitrescu (1913-1996)”*, <http://libersaspun.3netmedia.ro/tag/ion-dumitrescu-compozitori-romani/> (accesat la 10.04.2019)
- Vasile, Cristian (2014) *Viața intelectuală și artistică în primul deceniu al regimului Ceaușescu: 1965-1974*, București.